

DANSK SELSKAB FOR TIBETANSK KULTUR

TIBET

NUMMER 53

ÅRGANG 19

MAJ 2003

Er buddhistiske nonner dygtigere end munke?

Nonner i Nepal bryder traditionelle kønsmønstre inden for tibetansk buddhisme og opnår social status gennem uddannelse

Af Ellen Bangsbo, BA i tibetansk og cand.scient. i antropologi

Ellen Bangsbo har boet mere end 12 år blandt eksiltibetane i Nepal og Indien. I 1999 var hun på feltarbejde i Nepal blandt tibetansk buddhistiske nonner. I denne artikel beskriver hun nonnernes vilkår, og hvordan de går nye veje for at bryde med gamle fordomme om kvinders stilling i det religiøse hierarki.

Tibetanske nonner i Nepal søger nye udfordringer ved at gennemføre almindelig grundskole samtidig med en klosteruddannelse. En kombination af sekulær skolegang og buddhistisk læring åbner nye døre for nonnerne, og dette medvirker til at hæve deres traditionelt lavere sociale status i tibetansk buddhisme og samfund.

*»Har du lyst til at blive tjener, så lad din søn blive munk; Har du selv brug for en tjener, så lad din datter blive nonne«
(Tibetansk ordsprog)*

Religiøs og social status

Livet for tibetanske nonner (ani-la) i

det traditionelle Tibet (før 1959) var ikke nemt. Munke og munkeklostre modtog ofte økonomisk og social støtte fra det lokale civilsamfund, hvorimod nonner traditionelt blev nødt til at lave mark- og husarbejde for at kunne klare sig. På grund af økonomiske, sociale og historiske faktorer var nonneklostre dårligere og mindre vigtige inden for det religiøse liv end munkeklostrene. Set i forhold til antallet af mandlige buddhistiske mestre i Tibet er der kun få kvindelige religiøse mestre, som har markeret sig i løbet af Tibets historie, og med få kvindelige lærere var det derfor almindeligt at nonneklostre havde en munk som abbed.

Nonners status var også præget af et ambivalent image præsenteret i den buddhistiske litteratur om, at kvinder generelt var ude af stand til at forsage det verdslige liv på en succesfuld måde. Denne holdning skal ses ud fra samtidens mandsdominerende opfattelse af kvinden, som i en religiøs opfattelse fik et paranoidt fordrejet perspektiv med en forestilling om kvinden og feminisme i det hele taget som værende en trussel til at underminere mandens (munkens) cølibat. Derved blev problemet projekteret direkte over til det eksterne objekt, altså kvinden, i stedet for at fokusere på mandens eget begær og

lyst. De tidlige buddhistiske filosofiske tekster er skrevet af mænd og for mænd, og patriarkalske symboler i buddhistiske filosofiske tekster var og er stadig medvirkende til at fremstille kvinden i et kønsdiskriminerende lys og derved påvirke ikke blot samfundets, men også kvinders egen selvforståelse og identitetsfølelse i en negativ retning.

I de store klostre i Tibet havde velbevandede munke mulighed for at få en uddannelse inden for den buddhistiske filosofi. Mange munke har selvfølgelig taget denne uddannelse ud fra en religiøs overbevisning og interesse, men man skal ikke være blind for, at en uddannet munk nød stor social status, og at uddannelsen gav ham mulighed for opadgående social mobilitet i det hierarkiske klostresystem og i det tibetanske samfund. Den buddhistiske filosofiske uddannelse var derimod ikke tilgængelig for nonner, disse var ikke en del af studieforsamlingen på de store buddhistiske universiteter. Dette skyldes ikke kun kvindens generelle lavere sociale status, men også at nonner ikke kunne opnå den højeste ordination som nonne (gelong ma), men måtte forblive novicer. Den fulde ordination som gelong ma nåede aldrig at blive indført i Tibet. Selvom den fulde ordination for nonner aldrig blev intro-

duceret i Tibet, har nonner og nonneklostre som tradition formået at overleve i eksil uden for Tibet.

Nonner i Nepal

At nonner i det tibetanske samfund blev betragtet med en lavere social status end munke ses tydeligt i antallet af klostre i eksil: i Kathmandu dalen er der (i 1999) omkring 36 munkeklostre, mens der kun er fire nonneklostre. Mange drenge optages generelt som munke i et kloster i 6-8 års alderen på deres forældres initiativ. Derimod er der meget få forældre, som vil tænke på at sende en mindreårig datter til et nonnekloster. Jeg talte med flere tibetanere, som faktisk havde indskrevet deres søn i et kloster, men som slet ikke kunne forestille deres datter følge samme vej. Derfor er det mere almindeligt, at nonner først optages i et nonnekloster i 14-16 års alderen, og det sker som regel efter deres eget ønske.

Keydong klosteret er et uafhængigt nonnekloster under Kadjy-linien og blev etableret i 1980. Det er beliggende i Swayambunath nær den meget trafikkerede ringvej, der ligger rundt om Kathmandu, hovedstaden i Nepal. Klosteret har ca. 85 nonner fra syv år og opefter. Der er en jævn aldersspredning med kun få af de helt unge piger. Det er gratis for nonnerne at bo i klosteret, hvor de får mad, ophold, en monastisk uddannelse (hvis de ønsker det) og til dels også tøj.

Igennem de sidste årtier er det en stigende tendens, at størstedelen af munkene i de tibetanske klostre i Kathmandu dalen er børn fra de nordlige Himalaya områder i Nepal. De fleste tibetanske flygtninge i Nepal ønsker ikke længere at indskrive deres børn i et kloster. Livsforhold i det moderne samfund i Nepal er medvirkende

Cham danse har tidligere været forbeholdt munkene, men på Khachoe Ghakyil nonnekloster i Nepal er der nu mange nonner, som danser disse traditionelle religiøse danse.

til, at de fleste tibetanske forældre helst ser deres børn fuldføre en sekulær grundskoleuddannelse. En anden faktor er det meget store frafald (ca. 50%) i klostrene af munke i 15-17 års alderen. Et sådant frafald ses ikke i nonneklostre, og det kan skyldes, at munke generelt ikke selv vælger et asketisk klosterliv, hvorimod piger ofte bliver nonner af eget valg, men først som teenagere eller senere i livet. Desuden får tibetanere i Nepal generelt færre børn end det var almindeligt i

det traditionelle Tibet (før 1959), og man har derfor ikke som tidligere behov eller lyst til at sende en eller flere af sine sønner i kloster.

Langt de fleste nonner på Keydong klosteret er nepalesere med tibetansk etnisk tilhørsforhold fra Manang distriktet i det nordøstlige Himalaya område i Nepal. De er derved ikke flygtninge, for selvom de oprindeligt er fra Tibet har deres familie boet i Nepal i generationer. Andre nonner kommer fra de tilstødende Himalaya regioner

Tre børn fra Khacho Ghakyil nonnekloster nyder deres frokostpause.

Nubri, Dolpo og Yolmo (sherpaer). De fleste unge piger kommer fra fattige landområder og har sjældent gennemgået flere end nogle få års skolegang. Enkelte af pigerne er opvokset i byområder og de har som regel fuldført 5. eller 8. klasse i en almindelig nepalesisk skole. I så tilfælde kan de læse og skrive nepalesisk og sommetider engelsk, men ikke tibetansk.

Optagelse i nonneklosteret er som regel baseret på mundtlig information og kontakt. I nutidens Nepal giver optagelse i et nonnekloster kvinder mulighed for at praktisere et religiøst liv, fri fra familie forpligtigelser og andre sociale ansvar. Imidlertid er pigernes eget ønske om optagelse i klosteret ikke altid udelukkende baseret på ønsket om religiøs askese og fordybelse. Et liv i klosteret er samtidig et tiltrækkende tilbud om beskyttelse, uddannelse og social mobilitet, hvilket ellers kan være vanskeligt at opnå for en kvinde i det nutidige nepalesiske lokalsamfund. Et liv i et kloster er ikke nødvendigvis ensbetydende med et totalt asketisk afkald, men kan tværtimod være et tilbud om at komme videre frem i denne verden.

De ældste nonner på Keydong klosteret, som ikke allerede har en grundskoleuddannelse, får undervisning i

engelsk og nepalesisk i selve klosteret, men for de yngre og mest begavede nonner har abbedissen et bedre tilbud. 'Namgyal Middle School' er en tibetansk kost- og dagskole (1.-10. klasse) og blev etableret af den tibetanske eksilregering i 1993. Skolen ligger i Swayambunath området nogle få hundrede meter fra Keydong klosteret og siden 1994 har de unge nonner fra Keydong klosteret deltaget i undervisningen på 'Namgyal Middle School' som dagskoleelever. De unge nonner deltager i skolens undervisning sammen med lægbørn af begge køn og hvert år bliver yderligere tre nonner indskrevet som elever i første klasse. De 'skoleaktive' nonner forventes at fuldføre skolen helt op til 10. klasse eksamen. Initiativet til at lade nonnerne deltage i undervisningen på den tibetanske skole blev taget af abbedissen, som selv har en 10. klasse eksamen, og både 'skolenonner' og abbedisse udtrykte stor tilfredshed med arrangementet. Beslutningen støttes især af de ældre nonner, som alle ser uddannelse som vejen frem for både dem selv og for klosteret. Abbedissen var ikke bekymret for, at samvær med lægbørn af begge køn i skolen vil påvirke de unge nonner til at forlade klosteret. Tværtimod opfattede hun

nonnernes yderligere skolegang som en ekstra bonus for klosteret. Hendes tiltro til skoleforløbet skyldes især, at børn på den tibetanske skole, udover den obligatoriske undervisning i henhold til nepalesisk lovgivning, også undervises i tibetansk kultur og buddhisme. Undervisnings sproget på den tibetanske skole er hovedsagelig tibetansk og eleverne undervises i tibetansk sprog – et tilbud som ikke udbydes på almindelige nepalesiske skoler.

Økonomi

Nogle af nonnernes forældre giver økonomisk støtte til klosteret, specielt ved selve optagelsesceremonien. Et ønskeligt økonomisk bidrag til klosteret fra velhavende forældre er dog ikke særligt realistisk; ifølge de ældre nonner er bidrag fra forældre til klosteret mere undtagelse end regelen. Velhavende lokale folk i Kathmandu eller fra Manang foretrækker for det meste at sponsorere bygning af monumenter, som en 'stupa' eller 'Mani Lhakhang', fremfor at yde støtte til klosterets drift. Keydong klosteret er derfor afhængig af ekstern økonomisk bistand fra udenlandske donorer, det kan for eksempel være internationale buddhistiske foreninger eller privatpersoner. De fleste nonner i Keydong klosteret

En nonne går rundt med en spand og serverer maden for nonnerne, som sidder udenfor og spiser.

har en personlig sponsor, som de ofte har direkte kontakt med (af de nonner er kun 25 nonner uden en sponsor). De unge nonner som går i skole har brug for et større støttebidrag. Denne form for støtte giver nonnerne større uafhængighed og bedre mulighed for at kunne uddanne sig og bruge deres tid på religiøse ceremonier og praksis. Nogle munkeklostre modtager endda støtte fra udenlandske regeringer eller fra EU midler. Denne form for støtte er det endnu ikke lykkedes at opnå for Keydong klosteret.

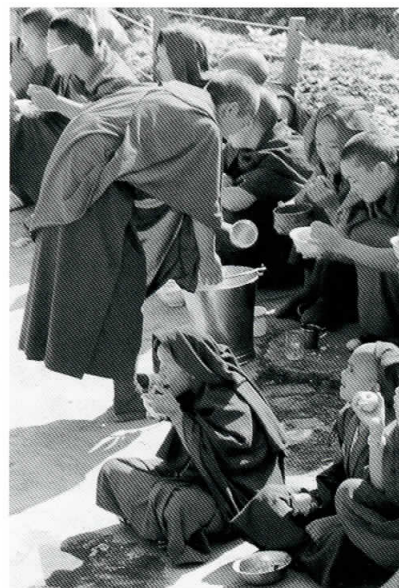
Uniformer

Nonner i den tibetanske tradition benytter den samme dragt som munkene: en gylden og bordeauxfarvet dragt. I overensstemmelse med ordensreglement på 'Namgyal Middle School' må nonnerne ikke deltage i undervisningen iført deres nonnedragt, men skal bruge skolens uniform ligesom de andre skoleelever. Hver morgen deltager de unge nonner i klosterets daglige bøn, hvorefter de skifter til skoleuniform og spadserer de 500 meter til den tibetanske skole. Om eftermiddagen vender skolenonnerne tilbage til klosteret, hvor de iklæder sig deres nonnedragt og genoptager deltagelsen i klosterlivet med bøn og fælles pligter, som er nødvendige for klosterets drift. Klosterets abbedisse ser helst, at nonnerne kan være iklædt deres nonnedragt i skoletiden, men skoleinspektøren insisterer på, at alle elever i skolen skal benytte den samme skoleuniform. Kun nonnernes kortklippede hår adskiller dem i udseende fra de andre børn.

Det er også muligt for munke at deltage i undervisningen på en af de tibetanske skoler i Kathmandu regionen, men de skal indordne sig samme vilkår, som nonnerne har indvilget i at

følge. Imidlertid er reglementet om benyttelse af skoleuniform et krav, som de fleste ledere af munkeklostrene ikke kan og vil bøje sig for. En abbed betroede mig, at hvis munkene ikke kunne bruge deres munketøj, så ville den klosterlige tradition 'være tabt'. Det viste sig faktisk at være sandt for et enkelt kloster (Pullahari klosteret), som havde tilladt dets munke at bo på klosterets egen kostskole i Kalimpong i Indien. Her benyttede munkene skoleuniformer og almindeligt tøj uden for skoletid, og de deltog i skolens undervisning sammen med lægbørn af begge køn. Efter endt skolegang ønskede munkene dog ikke at vende tilbage til klosteret. Eksperimentet mislykkedes vel nok mest fordi, munkene ikke havde den direkte tætte daglig kontakt med deres kloster.

Et andet Kadjy nonnekloster i Swayambunath (Tara Abbey) har siden 2000 arrangeret, at dets yngre nonner deltager som dagskoleelever på 'Shree Mangal Dvip' skolen, en tibetansk (engelsk) mellemskole (1.-10. klasse) i Boudhanath området. I 2002 var 34 af 'Tara Abbey' klosterets 160 nonner elever på skolen. Undervisningen på 'Shree Mangal Dvip' skolen foregår på engelsk, men der undervises i tibetansk sprog, kultur og buddhisme, og børnene lærer tibetansk, nepalesisk og engelsk. 'Shree Mangal Dvip' skolen er dog ret ekseptionel, da skolens elever udgøres af munke og nonner og lægbørn af begge køn. Nogle af læggigerne på skolen er blevet så inspireret af munkenes tilstedeværelse, at de har ønsket at blive nonner. Dette har de dog først fået lov til af deres forældre, efter de har afsluttet 7. klasse. Skolen er privat og blev grundlagt af et tibetansk Kadjy kloster (Thrangu Tashi Gompa) allerede i 1986. Klosterets munke bor

på selve klosteret og deltager i skolens undervisning og statsanerkendte eksaminer, men de bliver generelt taget ud af skolen efter 7. klasse, fordi de derefter skal udnytte tiden fuldt ud på det buddhistiske studium og andre rituelle ceremonier. Da skolen er privat og styres af munkeklosterets abbed har munkene, og derved også nonnerne, tilladelse til at være iført klosterdragt i skoletiden og ikke skoleuniformer, som det ellers er et krav på andre tibetanske skoler.

Hvorfor kan nonner tilsyneladende ganske problemfrit skifte mellem det monastiske liv og en almindelige skolegang (iført skoleuniform) med lægbørn, når dette ifølge seniorledere i en del munkeklostre åbenbart ikke er en acceptabel mulighed for munke?

Langt fra alle af de seniormunke jeg talte med fra andre klostre var enige i, at der i dag er behov for, at nonner og munke bør deltage i sekulær skolegang. Dog var der mange munke som var enige i, at tiderne har ændret sig, og at sekulær skolegang i forlængelse af den monastiske uddannelse kan have stor gavn for klosteret og selvfølgelig for munkene selv. De ældre munke kunne godt indse, at når klostre er beliggende i et byområde midt i et moderne samfund i konstant udvikling, så er viden

om verdenen uden for klostermuren nødvendig at have. Der er da også nogle munkelostre, som er begyndt at arrangere undervisning for munke i enkelte sekulære fag – med mandlige lærere og inden for klosterets mure. Det er klosterets leder, som sætter regler og dagsorden for det individuelle kloster, og klosterinstitutioner kan derfor være meget forskellige. Når nogle af de ledende munke i klostrene øjensynligt ikke ser noget større behov for en radikal ændring af det traditionelle klostersystem, kan det måske skyldes, at munkelostre traditionelt set altid har haft en høj social status blandt den tibetanske civilbefolkning, og at man 'er i vane med' at føle sig utryk ved forandringer. Nonner er ikke vant til at have en høj social status og har derfor ikke meget at tabe i denne henseende, de har tværtimod alt at vinde.

Uddannelses muligheder – fremtiden

En almindelig grundskoleuddannelse er nødvendig for at søge optagelse på højere læreanstalter i Indien og Nepal.

På 'Central Institute of Higher Tibetan Studies' (CIHTS) i Sarnath i Nordindien undervises i buddhistisk filosofi med en afsluttende 'master' eksamen som 'Archarya' (MA). Instituttet optager kun 40 nye monastiske studerende årligt: otte fra hver af de fem linier – Kadjy, Nyingma, Gelug, Sakya og Bon. De studerende kommer fortrinsvis fra Indien og Nepal og skal kunne læse og tale tibetansk.

Undervisningsforløbet er ni årigt, og uddannelsen kvalificerer bl.a. til ansættelse som lærer i uddannelsesinstitutioner og tibetanske klostre eller til administrativt arbejde ved den tibetanske eksilregering i Dharamsala. Siden 1975 er både nonner og lægfolk af begge køn blevet optaget som studerende. Optagelseskravet er bl.a. en 8. klasse skoleeksamen, men mange munke har ikke nogen grundskoleuddannelse og er derved udelukket fra at søge optagelse på instituttet. Der har derfor været årgange, hvor nonner er blevet tilbudt ledige pladser fra munkenes kvota. Den højere uddannelse som 'Geshe' inden for Gelug linien

(universitetsgrad med minimum 16 års studier) i tibetansk buddhistisk filosofi kan bestå fra 'The Institute of Buddhist Dialectics' i Dharamsala i Indien. Instituttet anerkender ikke nonner som studerende, og det er derved ikke muligt for nonner at opnå 'Geshe' graden. Mange munkelostre har et 'Shedra' (kollegium i højere buddhistisk filosofi), hvor munke efter endt grunduddannelse (Tratsang) kan gennemgå en 5-årig uddannelse i buddhistisk filosofi. I øjeblikket studerer otte nonner fra 'Tara Abbey' på CIHTS og med en eksamen som 'Archarya' vil de blive anerkendt som kompetente lærere. I fremtiden vil det derved blive muligt for nonner at etablere deres eget 'Shedra' på lignende måde som munkelostrene. En ærestitel som 'Khenpo' kan tildeles (ordinerede) personer, som har gennemgået den tre-årige retrætepraksis som 'lama' eller det filosofiske studium på et Shedra. I realiteten kan denne ærestitel også tildeles nonner, men jeg er ikke bekendt med, om det nogensinde er sket.

Yderligere har både Keydong klosteret og 'Tara Abbey' et retrætested i Manang, hvor deres nonner gennemgår den tre-årige meditationspraksis, som er en del af uddannelsen som 'lama'. 'Tara Abbey' har samtidig filialer i Sydøstasien og Vesten, hvilket giver de uddannede nonner mulighed for at arbejde som lærere internationalt samtidig med, at disse filialer skaber en base for økonomisk støtte til klosteret.

Viljen til at udvikle sig

En af hovedårsagerne til nonners lave sociale status kan forklares ud fra den traditionelt lavere status for kvinder i det tibetanske samfund. Det skyldes

Praktisk arbejde er en del af livet i et nonnekloster.

I de tibetanske klostre bliver der spillet på mange forskellige instrumenter. Her spiller nonner fra Khachoe Ghakyil nonnekloster på gyaljen, tromme og cymbaler.

imidlertid også, at nonner i Tibet ikke havde mulighed for at opnå fuld ordination i den buddhistiske tradition, og var derved udelukket fra at få en uddannelse i højere buddhistisk filosofi. Det er i dag muligt for buddhistiske nonner at tage den fulde ordination som nonne (gelong-ma) i Hong Kong ved en kinesisk buddhistisk tradition, men støttet af Dalai Lama bliver det måske muligt engang i fremtiden at finde en løsning på dette problem.

I samspillet mellem religion og social forandring skal man være opmærksom på, at religion også fungerer som formidling af kulturelle værdier mellem generationer, og at kvinder i høj grad har en rolle i denne proces. Den mest effektive måde at ændre et system på, er at være en del af det og ændre det indefra. Abbedissen fra Keydong klosteret evner at gå på kompromis ved at acceptere, at klosterets nonner skal benytte skoleuniform for at kunne deltage i undervisningen på den tibetanske skole. Dette bevirker, at nonneklosteret som buddhistisk tradition udvikles og bliver dynamisk. Denne evne står i kontrast til tonen

blandt nogle af de ofte statiske og meget konservative ledere i munkeklostrene. Set i lyset af nonneklosterets opnåede fordele ved skolearrangementet, synes det ikke som om, at nonnerne 'taber' deres monastiske tradition ved ikke at benytte nonnedragt i den sekulære tibetanske skole. Et grundlæggende kendskab til moderne viden vil hjælpe nonner og munke i formidling af viden om buddhismen i bredere kredse og skabe basis for at kunne sætte den flere tusinde år gamle buddhistiske filosofi i perspektiv. Samtidig har muligheden for skolegang betydning for, at forældre kan være interesserede i, at deres mindreårige piger indskrives som nonner i klosteret.

Viljen til at se moderne tider og forandring som en udfordring er af stor betydning for en positiv udvikling og udbredelse af den buddhistiske nonneorden. Tibetanske nonner er allerede ved at bevæge sig ind på områder, som tidligere var reserveret til og domineret af munke. Dette tydeliggøres ved det tiltagende antal nonner, som gennemgår en højere uddannelse i buddhistisk filosofi ved CIHTS i Sarnath. Derved

kan kvindelige lærere i nonneklostre snart blive et almindeligt syn. Ved en kvindefestival i Bombay i 1995 udførte tibetanske nonner rituelle danse og smørskulpturer samt et sandmandala ritual. Ikke mindst skrev nonner fra Keydong klosteret international historie, da de i 1998 udførte et sandmandala ritual i USA. Blot få årtier tidligere havde dette været utænkeligt, da disse aktiviteter ellers er reserveret for munke.

Anerkendte studier i kønsaspekter og en voksende international interesse for tibetansk buddhisme har medvirket til, at kvinders status i den tibetansk buddhistiske sfære i de sidste årtier har tiltrukket sig en stadig større opmærksomhed. Modsat har dette været medvirkende til at bringe feministiske idéer og holdninger videre til asiatiske kvinder. Med en mulighed for at få en officielt anerkendt eksamen med en stor social og kulturel værdi er den tidligere lavere status for tibetanske nonner i den tibetanske buddhistiske tradition ved at blive ændret. Den buddhistiske nonneorden har gode muligheder for at overleve i fremtidens globaliserede og moderniserede verden. Nonner i Nepal har vist, at de kan følge udviklingen og gå på kompromis for at opnå deres ønsker, og modsat størstedelen af munkene har de fleste nonner rent faktisk selv valgt denne livsform. En sådan motivation er en stor styrke.

Ellen Bangsbos artikel er baseret på feltarbejde i Nepal i 1999 og blev præsenteret ved 17th European Conference on Modern South Asian Studies (EASAS), South Asian Institute Heidelberg 9.-14. September 2002 og ved et foredrag i Dansk Selskab for Tibetansk Kultur i december 2002.

Yderligere læsning:

www.tibet.net

www.rinpoches.com